

Vzpomínky - stručný nárys (poznámky)

Mezi memoáry (paměti) řadíme knihy, které zachycují většinou v chronologické posloupnosti autorovy vzpomínky na události, které prožil nebo jejichž svědkem se stal, zobrazují události z osobního a rodinného života, dávají nahlédnout do pamětníkova soukromí, myšlení a citění. Pamětník v nich často objasňuje své počínání, vysvětluje jednání a popudy, které k němu vedly, seznamuje s lidmi, s nimiž se setkal. Vzpomínky mají být zobrazeny autenticky, popisovat reálná fakta, tzn. že memoárový žánr patří do literatury dokumentární, přesahuje však občas hranice dokumentární literatury a stýká se s literaturou krásnou i publicistikou (je to tedy do značné míry žánr labilní, jakýsi přechodný typ). Pamětník vychází při popisu minulosti z vlastního stanoviska, tj. události vidí přes svůj subjekt, subjektivně je zabarvuje, i když se snaží o objektivitu podání. Do vzpomínek se promítají nejméně dvě časové roviny (čas, kdy svědek události prožíval, a čas, kdy o nich vypráví; na vnímání vzpomínek čtenářem má vliv i čas, kdy se s paměti seznamuje; zatímco dvě dříve uvedené časové roviny jsou neměnné, třetí rovina - vnímání paměti čtenářem - se mění a tak dochází i k vnímání paměti v nových kontextech). Pro vzpomínky je příznačné vyprávění v první osobě, autor a hrdina vyprávění jsou často totožní. Znakem memoárové literatury je epický charakter vyprávěného. Často bývají paměti doplňovány dokumentárním materiálem. - Důležitým znakem memoárů je obsah sdělení, forma memoárů může být rozdílná; memoárový žánr se v historickém průběhu vyvíjí, nabírá nové znaky.

Kronikářský typ (16. - 17. stol.)

Jiří Rudolf Přenský: Památky, co se tak kdy stalo v kraji hradištském (vyd. B. Fišer v Pamětech hradištských, 1920, s. 45-54.

Kronika holešovská 1615-1645. Počíná se tato kronika o rozličných věcech a zázracích Božích, které se dály při městě Holešově i okolo Holešova. Vyd. Vlasta Fialová, Holešov 1940, 2. doplněné vyd. Holešov 1967.

Typ, kde je již posílen autobiografický prvek, kde už proniká pamětníkova účast a jeho pohled na zobrazované události:

Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti. Vyd: Prostopravda. Paměti. Vydání připravil Ed. Petruš a E. Pražák. Praha 1955.

Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a Bezdruzic od r. 1624 do r. 1648. Praha 1897. (Vyd. Ferdinand Menčík)

Jan Kořínek, Staré paměti kutnohorské. Praha 1675. V roce 2000 vydány v edici Česká knihovna s komentářem a vysvětlivkami, které zpracovali Alexandr Stich a Radek Lunga. Zde podrobný výklad.

O o pamětech 17. století bádá soustavně dr. Marie Sobotková a publikuje z této oblasti odborné práce.

Memoáry 19. století (stručný výběr):

- František Jan Vavák, Paměti. Vyd. Jindřich Skopec 1907-1938.
František Martin Pelcl, Paměti. Přeložil a vydal J. Pán 1931, 1956.
Jan Kollár, Paměti z mladších let života (psány od r. 1835, vydány 1863 (ve 4. svazku ve Spisech J Kolára.)
František Palacký, Vlastní životopis (do roku 1918) otiskla poprvé Marie Červinková-Riegrová v Osvětě 1885, potom i s Každodenníčkem (z l. 1818-1827) a se Zápisky (do r. 1863) V. J. Nováček v Korespondenci a zápiscích Fr. Palackého (1898-1911, 3 sv.).
Josef Jungmann, Zápisky. Vydal J. Emler v ČČM 1871 a potom Z. V. Tobolka 1907 (ve Světové knihovně“).
Josef Bojislav Pichl, Vlastenecké vzpomínky, 1936.
Paměti babičky Kavalírovy, 1930.
František Dědina, Bejvávalo, 1939. (Původně 3 díly: Robot a první dnové svobody - 1933; Z ovzduší Prodané nevěsty - 1934; Když si náš tatínek maminku bral - 1942. Pod tímž názvem vyšlo také souborné, nově uspořádané a upravené vydání všech 3 dílů 1942.
Josef Václav Frič: Paměti, 1886-1887, 4 svazky. Další vydání ve 3 svazcích ed. K. Cvejn 1957-1963.
Václav Vladivoj Tomek, Paměti z mého života. 1904, 1905.
Jakub Malý, Zpomínky a úvahy starého vlastence. 1872.
Karolina Světlá, Upomínky. Napsány 1873-1874, knižně vydány 1888 v Sebr.spisech sv. XIV.
Karolina Světlá, Z literárního soukromí, knižně 1898, Sebr. spisy sv XXX..
Anežka Čermáková-Sluková, Vzpomínky na Karolinu Světlou. 1909.

Memoáry na přelomu 19. století a ve století 20 (stručný výběr):

- Eliška Krásnohorská, Z mého mládí, 1921.
Eliška Krásnohorská, Co přinesla léta. 1928.
Svatopluk Čech, v letech 1908-1910 vyšlo 10 svazků posmrtného vydání, tam i Z dávných vzpomínek a Z upomínek na bratra Vladimíra.
Servác Heller, Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického. 1916-1923, 5 svazků.
Ladislav Quis, Kniha vzpomínek. 1902 (dva díly).
František Herites, Vodňanské vzpomínky, bez datace /1904/.
Jan Herben, Kniha vzpomínek. 1935. Obsahuje též rozšířené vydání práce Deset let proti proudu a Lístky z válečného deníku.
Josef Svatopluk Machar, Konfese literáta, 1901, 2 svazky. Dále je autorem řady knih, které vycházejí ze vzpomínek, z korespondence atd., zachycují jeho zážitky, např. Pět roků v kasárnách (1927), Oni a já (1927), Zapomínání a zapomenutí (Oni a já II, 1929), Při sklence vína (1929), Čtyřicet let s Aloisem Jiráskem (1931)
Alois Jirásek, Z mých pamětí. Poslední kapitoly k nové kronice U nás. Sebr. spisy, sv. 37, Praha 1911; Z mých pamětí II. V Litomyšli. Sebr. spisy sv. 38, Praha 1913.
Ignát Herrmann, Před padesáti lety (I. a 2.sv. 1924, 3. 1926, 4. 1938)
Josef Holeček, Pero 1-4, 1922-1925.
Josef Holeček, Má svépomoc. 1931.
Josef Holeček, Tragédie Julia Grégra. 1918.

Přehledný pohled na paměti 20. století, s důrazem na dobu po roce 1945:

Vlastimil Válek, Memoárová literatura 20. století. Akademické nakladatelství CERM, s r. o. Brno 2000.

Vlastimil Válek, Memoárová literatura. In: Jiří Poláček a kol. Průhledy do české literatury 20. století. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2000.

Přehledné práce sborníkového typu:

František Pražák, Dětství vynikajících lidí českých. (Studium českého ingenia). Turnov 1939.

František Pražák, Paměti českých spisovatelů z dětství. Praha 1946. Zde Soupis literárních pamětí na str. 215-223.

Ferdinand Strejček, Z pamětí našich spisovatelů. Praha 1928. Zde dobrý Úvod na str. 5-9.

Studie zaměřené ke vzpomínkám, které se týkají jednoho autora:

Vlastimil Válek, Obraz Františka Halase v memoárové literatuře. In: František Halas - spolutvůrce pokrokové kulturní politiky. Státní vědecká knihovna, Brno 1987, str. 237-248.

Vlastimil Válek, Očima těch druhých. Obraz Karla Čapka v českých memoárech. In: Vlašín, Š. a kolektiv. Kniha o Čapkovi, Čs. spisovatel, Praha 1988, str. 360-380.

Další studie:

F. X. Šalda, Básníkově dílo a básníkově soukromí. Šaldův zápisník II, 1929-1930. S. 17-20.

F. X. Šalda, Životopis a vlastní životopis. Šaldův zápisník II, 1929-1930, str. 21-25.

Některé edice a nakladatelství, v nichž byly publikovány paměti:

Vzpomínky, později Vzpomínky a korespondence, nakl. Čs. spisovatel.

Paměti, korespondence, dokumenty, SNKLHU, později Odeon.

Knihnice Kroniky práce a bojů, nakl. Práce.

Paměti, dokumenty, nakl. Naše vojsko.

Osudy - Fakta - Objevy, nakl. Orbis. Zde vyšly také herecké vzpomínky v Knihovně divadelní tvorby.

Historica, knihovna pramenných edicí, historických monografií, letopisů, korespondencí a pamětí, nakl. Vyšehrad.

Reprezentativní herecké vzpomínky vycházely také v Klubu čtenářů, nakl. Odeon. (Eduard Kohout, Ladislav Pešek, Olga Spalová - Sága rodu Budilova, Ladislav Boháč, František Kovářík, Thespidova kára Jana Pivce, Ljuba Klosová - Život za divadlo, Marie Hübnerová, Vlasta Fabiánová.

V současné době vydává memoáry nebo memoárové rozhovory i řada soukromých nakladatelství, např. Atlantis (Václav Černý, Pavel Kohout ad.), CAMIS (Lubomír Lipský, Stella Zázvorková, Jiřina Jirásková, Hana Brejchová, Helena Vondráčková ad.), HAK - Humor a kvalita (Vlastimil Brodský, Jiří Sovák, Josef Dvořák, Eva Pilarová ad.) a mnoho dalších.